

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ**

**Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Юрченко Оксана Володимирівна

**ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ
ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою
Освітні, педагогічні науки (Педагогіка вищої школи)

Умань – 2023

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: доктор педагогічних наук, професор Пащенко
Дмитро Іванович.

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
– Комар Ольга Анатоліївна.

Захист відбудеться 29.05.2023 р. о 9.00 на засіданні ЕК кафедри *педагогіки
та освітнього менеджменту*.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі *педагогіки та освітнього
менеджменту*, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 110а

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти як педагогічна проблема

1.2. Змістова характеристика ключових понять дослідження

1.3. Позааудиторна діяльність як засіб формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти

РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Дослідження стану сформованості соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності

2.2. Шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності

2.3.. Результати дослідно-експериментальної роботи

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Глобальні зміни, швидкий технічний прогрес, зростаюча поляризація українського соціуму, негативні суспільні явища впливають на розвиток усіх сфер і галузей суспільного життя, спричиняють зміни на особистісному й суспільному рівнях та актуалізують значущість проблеми формування соціально компетентної особистості фахівця. Особливо це стосується майбутніх педагогів, зміст діяльності яких пов'язаний із безпосередньою взаємодією із здобувачами освіти. Як інтегративна характеристика особистості та результат її фахової підготовки, соціальна компетентність майбутнього педагога спроможна забезпечити вихід за межі нормативної діяльності, створення, трансляцію і передачу цінностей, зумовити особистісний, соціальний розвиток здобувача освіти. Вона передбачає здатність співпрацювати, контактувати, брати соціальну відповідальність за наслідки власних вчинків, взаємодію з об'єктами та суб'єктами професійної діяльності, соціальним середовищем; є необхідною умовою якісної фахової підготовки, ефективності майбутньої професійної діяльності, конкурентоспроможності на ринку праці і результативності процесів професіоналізації.

Водночас актуалізується роль закладів вищої освіти, котрі можуть впливати на темпи, якість та способи реалізації соціально-економічної політики країни, сприяти розв'язанню нагальних соціальних проблем через підготовку конкурентоспроможних, соціально компетентних педагогів, що, зі свого боку, потребує якісних змін у сфері вищої освіти. Ці процеси реалізуються в контексті компетентнісного підходу, нормативно-правове регулювання запровадження якого у вищу освіту України зумовлено ратифікацією Угоди про асоціацію з ЄС, новою редакцією Закону України «Про вищу освіту», прийняттям в Україні Національної рамки кваліфікацій,

Концепцією розвитку педагогічної освіти. Професійним стандартом на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти», професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» та ін.

Тому слід зазначити, що впровадження у діяльність закладу вищої освіти (ЗВО) ефективних форм, методів, засобів формування соціальної компетентності студентської молоді вбачається актуальним та закономірним.

Проблема компетентності, у тому числі й соціальної, не є новою для педагогічної науки. Зокрема, визначенню сутності феномену соціальної компетентності присвячені праці Т. Антонової, Н. Бібік, М. Головань, Н. Даценко, М. Докторович, О. Кондакова, О. Пометун, Т. Смагіної, В. Шахрай та інших. У багатьох працях здійснено спробу з'ясувати умови розвитку соціальної компетентності в процесі професійного самовизначення (Л. Середюк, З. Становських, Т. Хмурина та ін.).

Сучасні наукові підходи до розвитку соціально компетентної особистості розкриті в працях як українських так і зарубіжних дослідників: І. Беха, Н. Бібік, О. Бондарчук, М. Докторович, Дж. Равена, О. Савченко, Р. Уайта, С. Учурової, Т. Чернецької та ін. Визначенню сутності соціальної компетентності присвячені праці С. Архипової, І. Беха, Г. Гаврищак, П. Горностая, Т. Коновалової, О. Павленко, В. Шахрай та ін.

Питання позааудиторної роботи науковці досліджували в різних напрямках. Позааудиторну роботу визначають як чинник: формування комунікативної культури студентів; розвитку творчої обдарованості особистості, її організаторських здібностей, професійного самовизначення студента; формування і розвитку творчих умінь студентів; формування міжособистісних взаємин студентів та їх гуманістичних цінностей. Актуальними в контексті проблеми вивчення позааудиторної виховної роботи є праці Р. Абдулова, І. Андрєєвої, С. Базарова, І. Беха, О. Винославської, Н. Волкової, В. Коваль, І. Соколової та ін. Водночас, на

сьогодні не створено універсальних теорій, які можна було б покласти в основу організації позааудиторної виховної роботи у закладі вищої освіти, тому проведення подальших досліджень із метою підвищення ефективності здійснення виховного процесу в умовах закладу вищої освіти є актуальним і необхідним.

Все вище зазначене дозволяє стверджувати, що процес формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти є на сьогодні досить перспективним у реформуванні системи освіти, що і зумовило вибір теми дослідження – **«Формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності».**

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка здобувачів вищої освіти у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – процес формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у позааудиторній діяльності.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі **завдання**.

1. Розкрити сучасний стан проблеми у педагогічній теорії та практиці.
2. Схарактеризувати позааудиторну діяльність як засіб формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти.
3. Дослідити стан сформованості соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти.
4. Обґрунтувати та перевірити шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності.

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження ми

використовували такі **методи дослідження**: теоретичні: аналіз нормативних документів, соціально-педагогічних, психологічних, педагогічних праць, порівняльно-педагогічний аналіз наукової літератури для уточнення сутності дефініцій; систематизація й узагальнення теоретичних положень для обґрунтування складників соціальної компетентності майбутнього педагога, *емпіричні*: анкетування, письмове опитування, тестування, бесіда, аналіз документації й продуктів діяльності для виявлення рівня сформованості соціальної компетентності майбутніх педагогів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що розкрито сутність базового поняття «соціальна компетентність здобувача вищої освіти», визначено структуру та зміст соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, розглянуто позааудиторну діяльність як засіб формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти та обґрунтовано шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблено методику діагностування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти, здійснено підбір ефективних інноваційних технологій, традиційних та інноваційних форм, методів і засобів підготовки майбутніх педагогів у контексті формування їхньої соціальної компетентності. Отримані результати дослідження можуть бути використані для організації освітнього процесу та у позааудиторній діяльності в закладах вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх педагогів, а також у процесі створення навчально-методичних посібників та в самоосвітній діяльності здобувачів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження доповідались автором та обговорювались на XIII Всеукраїнській науково-

практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика» (24 листопада 2022 р., м. Умань).

Публікації. Основні положення дослідження публікувались у статті «Шляхи формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності».

Структура роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (82 найменування), додатків. Загальний обсяг роботи становить 93 сторінки, основного тексту 82 сторінки.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз проблеми та результати експериментального дослідження дають підстави для викладу таких висновків.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу встановлено, що здійснення процесу формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти у позааудиторній роботі має міждисциплінарний характер.

Формування соціальної компетентності як процес систематичного неперервного свідомо здійснюваного впливу на свідомість здобувача вищої освіти, з метою підготовки його до педагогічної діяльності, соціального розвитку, оцінного засвоєння системи наукових знань про суспільство, людей, про себе, взаємини між людьми, формування умінь міжособистісної взаємодії, комунікативності тощо.

Для сформованості належного рівня соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, необхідний певний набір вольових рис характеру, які набувають помітного розвитку та становлення саме у старшому підлітковому віці: стійкість, цілеспрямованість, уміння долати перепони та труднощі.

Успішність формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, залежатиме від правильно обраних методологічних підходів до

розробки методики діагностування, її впровадження в педагогічну практику. В основу розв'язання поставленої проблеми ми поклали психолого-педагогічні ідеї про взаємозв'язок і взаємозумовленість явищ і процесів навколишнього світу, про особистість як суб'єкта діяльності та взаємин, про системно-структурний підхід як загальний принцип науки, а також наукові теорії про розвиток особистості в діяльності.

Встановлено, що соціальна компетентність є необхідною умовою успішної діяльності студентів педагогічних закладів освіти, що зумовлено двома чинниками.

По-перше, саме соціальна компетентність фахівця свідчить про оволодіння ним не лише навичками професійної діяльності (здатність до співробітництва, розв'язання дидактичних проблем, прийоми професійного спілкування тощо), але й соціальною відповідальністю за результати своєї професійної діяльності, що є необхідним для повноцінного виконання соціальних функцій фахівця освітньої сфери.

По-друге, соціальна компетентність здобувачів вищої освіти є показником якісного рівня їх соціалізації, оскільки пов'язана із суспільним життям і передбачає інтеграцію людини в соціумі, взаємодію з ним, здатність діяти у ньому, виконувати соціальні ролі, бути мобільною.

З'ясовано, що самостійна позааудиторна робота формує у здобувачів уміння володіти прийомами аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння; розвиває гнучкість мислення; відкриває можливості для розвитку і стабілізації позитивних мотивів учіння як засобу спілкування і формування висококваліфікованого фахівця, сприяючи розвитку його соціальної компетентності.

У ході теоретичного дослідження нами визначені такі функції соціальної компетентності: інформаційно-пізнавальна, поведінково-діяльнісна, адаптивна, прогностична, комунікативна та рефлексивна.

Відповідно до проблеми дослідження, з'ясовано стан сформованості соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності.

Рівнями сформованості соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності визначено наступні: високий, достатній, низький.

З'ясовано, що більшість студентів КГ (36,0 %) та ЕГ (33,5 %) мають низький рівень мотивації досягнення успіху як інтеріоризованої характеристики (успіх як результат власної діяльності, особистий успіх, успіх як психічний стан, успіх як подолання перешкод, успіх-покликання), їхні результати були менше 13 балів. Тому, такі результати підтверджують необхідність вдосконалення процесу формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти у позааудиторній діяльності.

До шляхів процесу формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності належать:

- розробка та впровадження в освітній процес тренінгу «Розвиток мотиваційної сфери готовності до формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності»;
- розробка та впровадження в систему позааудиторної роботи тренінгу «Основи формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності».

Розроблена програма передбачала три блоки занять: «Розвиток мотивації навчання у здобувачів вищої освіти», «Мотивація успіху у здобувачів вищої освіти», «Атрибутивна стратегія вироблення мотивації у здобувачів вищої освіти». Тренінгові заняття (3 заняття з кожного блоку) включали психологічні вправи, рольові ігри, групові дискусії, імітацію ситуацій та широке використання інтерактивних технік організації кооперативної роботи.

Відповідно до визначених завдань, нами було модернізовано зміст та способи організації теоретичної та практичної частини тренінгу.

Комплексність мети впровадження тренінгу було реалізовано відповідно до поставлених завдань: поглиблення усвідомленого ставлення і мотивації досягнення успіху у процесі формування ключових компетентностей студентів, зокрема соціальної, як результату освітньої взаємодії; узагальнення знань здобувачів про форми, методи, технології та засоби формування соціальної компетентності, способи її діагностування.

Поставлені завдання співвідносяться з напрямками готовності до формування соціальної компетентності в здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності.

Як показав заключний зріз, відсотковий склад здобувачів достатнього рівня зріс від початку дослідження на 12,9 %, тобто від 15,2 % до 28,1%.

Кількість здобувачів високого рівня – відповідно на 25,6 % /від 38,6% до 64,2%.

Позитивним є те, що кількість респондентів, що належать до низького рівня зменшилась, відповідно, на 25,5 %, тобто від 54,2 % до 28,7%.

Таким чином, проведений комплексний аналіз результатів дослідження дає змогу стверджувати, що запропоновані нами шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти є інноваційним, доцільним і таким, що його можна впроваджувати в позааудиторну діяльність закладів вищої освіти.

Отже, запропоновані шляхи удосконалення процесу формування соціальної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі позааудиторної діяльності сприяють забезпеченню їх ефективності у підвищенні рівня сформованості досліджуваного феномена.